

Litteratur

Ny juridisk litteratur

Civilrätt

Att äga sin lägenhet. Betänkande av 2000 års ägarlägenhetsutredning (SOU 2002:21, 343 s.).

Ersättning vid flygolyckor (Ds 2002:2, 227 s.).

Hans Frostell och Edmund Gabrielsson Kommentrar till försäkringsrörelselagen m.m. (3 uppl. Svenska Försäkringsföreningen 2002, 541 s.). Uppdaterad upplaga av Olof Appeltoffts och Birgitta Hahns bok från 1984 med en andra upplaga av Frostell och Gabrielsson 1994. Den nya utgåvan behandlar bl.a. de omfattande och viktiga ändringar i försäkringsbolagens rörelseregler som trädde i kraft den 1 januari 2000.

Gäldenärens avtal vid insolvensförfaranden. Slutbetänkande av Förmånsrättskommittén (SOU 2001:80, 254 s.).

Bert Lehrberg Uppsatser i bankrätt. Första samlingen (Norstedts 2002, 326 s.). Den inledande uppsatsen ger en översikt över regler inom bankrätten. Övriga uppsatser behandlar begreppet bankrörelse, bankernas kontraheringsplikt, borgensansvarets avhängighet av borgensmannens förutsättningar, pantförvärv samt bankernas rådgivningsansvar.

Marcus Näslund Skadestånd och risk management inom revisionsbranschen — en vägledning (Ernst & Young 2002, 39 s.). Boken lyfter fram den ökade betydelsen av skadeståndsfrågor och olika möjligheter att minska riskerna för ansvar.

Personlig integritet i arbetslivet. Betänkande av Utredningen om personlig integritet i arbetslivet (SOU 2002:18, 335 s.). Förslag till en ny lag i ämnet.

Samordning och regress. Ersättning vid personskada. Betänkande av Personskadekommittén (SOU 2002:1, 407 s.). Förslag till ändring i skadeståndslagen samt bl.a. trafikskade-, brottskade- och patientskadelagarna.

Johanna Schiratzki Muslimska familjerätt — i svenskt perspektiv (2 uppl. Norstedts 2001, 155 s.). Sedan den första upplagan år 1993 har islamisk rätt och tradition fått ökad aktualitet i svenska domstolar.

Tendenser inom varumärkesrätten. Studier i immaterialrätt. Red. Mikael Borg, Jimmy Kvarnström och Christian Oxhamre (2002, 263 s.). Uppsatser skrivna av studenter. Bidragen är författade mot bakgrund av EG-rättens inträde på det varumärkesrättsliga området.

Thomas Wilhelmsson Senmodern ansvarsrätt. Privaträtt som redskap för mikropolitik (Iustus, Helsingfors 2001, 422 s.). Analys i ett tvärvetenskapligt perspektiv av nutida omvandlingsprocessers inverkan på särskilt skadestånds- och ansvarsrätten. Privatisering, globalisering, europeisering, fragmentering, medialisering, gräsrotsaktivism är sådana förändringar som behandlas.

Straffrätt

Jan Ahlberg Varför har brottsuppleringen minskat? En analys av orsakerna (Brottsförebyggande rådet rapport 2002:4, 51 s.).

Madeleine Blixt Brottsnivåerna i landets kommuner (Brottsförebyggande rådet rapport 2002:5, 70 s.).

Crime trends in Sweden 1998–2000 (Brottsförebyggande rådet rapport 2002:2, 265 s.).

Lars Dolmén Brottligheten i olika länder (Brottsförebyggande rådet rapport 2001:18, 52 s.).

Företagsbot (Ds 2001:69, 100 s.).

Lars Emanuelsson Korsell Ekobrott. Utvecklingen av några centrala brottstyper (Brottsförebyggande rådet rapport 2002:1, 48 s.).

Psykisk störning, brott och ansvar. Betänkande av Psykansvarskommittén (SOU 2002:3, 488 s.). Förslag till bl.a. ändringar i brotts- och rättegångsbalkarna och i lagarna om rättspsykiatrisk vård och kriminalvård i anstalt samt till nya lagar om verkställighet av samhällsskyddsåtgärder, rättspsykiatrisk utredning och slutet boende för vissa funktionshindrade lagöverträdare.

Processrätt

Informationshantering och behandling av uppgifter vid domstolar. En rättslig översyn. Slutbetänkande av Domstolsdatautredningen (SOU 2001:100, 222 s.).

Per Henrik Lindblom Miljöprocess. Del II. Bevisbörda, beviskrav, bevislättning, rättskraft och sammanfattning (Iustus 2002, 806 s.). Sista delen i verket. Bevis- och rättskraftfrågor behandlas i denna del. Den avslutas med en redovisning av utvecklingsläget inom ämnet.

Offentlig rätt

Thomas Adlercreutz Kulturregen- domsrätt. Med en kommentar till kulturminneslagen (Fakta Info Direkt 2001, 366 s.). Boken beskriver samspel och konflikter inom det regelsystem som skall skydda kulturhistoriskt värdefull egendom men också säkerställa ägares och brukares rätt. En paragrafvis kommentar till kulturminneslagen ingår. Den föregås av en mera principiell redogörelse för inskränkningar i rätten att förfoga över kulturregen- dom samt en historisk och internationell översikt.

Görel Granström Värnpliksvägr- an. En rättshistorisk studie av sam- vetsfrihetens gränser i den rättspo- litiska debatten 1898–1925 (Juri- diska fakulteten vid Uppsala uni- versitet 2002, 236 s.). Akademisk avhandling med huvudsyftet att bestämma hur idén om samvets- frihet användes i riksdagsbehand- ling och lagstiftningsförslag.

Mattias Malmstedt Tillhörighet och sociala förmåner från 1600- talets Laws of settlement till för- ordning nr 1408/71. En kompara- tiv studie över tillhörighetsnormer och sociala förmåner i England, USA och EU (Juristförlaget i Lund 2002, 276 s.). Historisk exposé över tillhörigheten till sociala trygghetssystem från den tidiga engelska fattigvårdslagstiftningen fram till våra dagar. Konflikter mellan tillhörighetsnormer samt andra normer och ändrade sam- hällsförhållanden studeras. Sär- skild uppmärksamhet ägnas den komplicerade EG-rätten.

Birgitta Nyström EU och arbets- rätten (3 uppl. Norstedts 2002, 383 s.). Nya utslag från EG-domstolen, nya direktiv, en stadga om sociala rättigheter samt svensk implemen- tering av några direktiv har föran- lett denna upplaga.

Offentlighet och IT. Vägledning för förvaltningen om författningar och regler som styr IT-använd- ningen (3 utg. Statskontoret 2002, 172 s.). Boken har sin tyngdpunkt i tryckfrihetsförordningen och sek- retesslagen. Också personuppgifts- lagen, förvaltningslagen och arkiv- lagen behandlas.

Rikard Setterlid Offentlig tillsyn enligt miljöbalken (Norstedts 2002, 281 s.). Redovisning av de bestämmelser i balken med följd- författningar som är av betydelse för myndigheters tillsynsverksam- het. Verksamhetsutövarers egen- kontroll tas också upp, liksom för- valtnings-, offentlighets- och skade- ståndsrettsliga regler.

Håkan Strömberg Allmän förvaltningsrätt (21 uppl. Liber 2002, 256 s.). Uppdaterad lärobok.

Transportöransvaret enligt utlänningslagen (Ds 2001:74, 136 s.).

Uppehållstillstånd vid massflykt (Ds 2001:77, 176 s.).

Vår anhöriginvandring. Delbetänkande av Anhörigkommittén (SOU 2002:13, 306 s.).

Claude Zacharias Fastighetsmäklarlagen i praktisk tillämpning (2 uppl. Norstedts 2001, 607 s.). Upplagan har uppdaterats utifrån en mängd avgöranden från Fastighetsmäklarnämnden och förvaltningsdomstolarna. Ett nytt kapitel har tillkommit om Allmänna reklamationenämnden. Även försäkringsfrågor och marknadsrätt uppmärksammas.

Ömsesidigt erkännande av beslut om avvisning och utvisning (Ds 2001:76, 43 s.).

Skatterätt

Eleonor Alhager och *Magnus Alhager* Omstruktureringar och moms (Norstedts 2002, 225 s.). Boken behandlar omstruktureringar ur ett mervärdesskatterättsligt perspektiv. Den tar upp uttagsbeskattning, överlåtelse av tillgångar, fusion och fission, verksamhetsavyttringar, andelsöverlåtelser, andelsbyten samt internationella omstruktureringar. Även bolags- och inkomstskatterättsliga effekter belyses kort.

Företrädaransvar. Betänkande av Utredningen om betalningsansvar för företrädare för juridiska personer (SOU 2002:8, 169 s.).

Christina Gyländ och *Greger Lewén* Övningar i skatterätt. Exempel och lösningar 2003 års taxering (9 uppl. Iustus 2002, 259 s.). Kurslitteratur, där de flesta lösningar är kommenterade. De sakliga ändringarna i förhållande till föregående utgåva är få.

Börje Leidhammar och *Eva Blomqvist Jigvall* Skatterevision (Ernst &

Young 2001, 49 s.). Beskrivning av huvuddragen i skatterevisionens genomförande och innehållet i regelverket däromkring. Även olika tvångsmedel som kan användas av skattemyndigheter, åklagare och polis behandlas.

Ulf Tivéus Skatt på kapital (9 uppl. Norstedts 2002, 258 s.). Denna utgåva innebär en anpassning till inkomstskattelagen och dess terminologi. Viss annan ändrad lagstiftning har också beaktats, bl.a. beträffande fåmansföretag.

Utländsk och internationell rätt

Marja Kirilova Eriksson Skydd av mänskliga rättigheter. Det interamerikanska systemet (3 uppl. Iustus 2002, 367 s.). Utgåvan utgör en väsentlig omarbetning av tidigare upplagor, bl.a. i belysning av nytt material.

Fördragssamling Europarätt. Sammanställd av Michael Hellner (3 uppl. Iustus 2002, 491 s.). EU-fördraget, EG-fördraget, Euratomfördraget, kol- och stålunionsfördraget, ändringsfördrag och anslutningsfördrag återges. Fördragstexterna är konsoliderade, dvs. ändringsfördrag har inkorporerats. Även Nice-fördraget har därvid tagits med fastän det ännu inte trätt i kraft.

Allmän och blandad juridik

Ulf Bernitz Sverige och europarätten (Norstedts 2002, 253 s.). Bland de ämnen som tas upp i boken är rättskälleläran, allmänna rättsprinciper, EG-rättens tillämpning i svensk domstol, Europakonventionens status i Sverige, den europeiska rättsintegrationen och vårt förhållande till EMU.

Flores juris et legum. Festskrift till Nils Jareborg. Red. Petter Asp, Carl Erik Herlitz och Lena Holmqvist (Iustus 2002, 783 s.). Bidragen handlar om straffrättsliga ämnen.

Fågelperspektiv på rättsordningen. Vänbok till Staffan Westlund. Red. Ellen Margrethe Base, Jonas Ebbesson och Gabriel Michanek (Iustus 2002, 528 s.). Bidragen avser huvudsakligen miljö-rättsliga frågor.

Jan Odelstad Intresseavvägning. En beslutsfilosofisk studie med tillämpning på planering (Thales 2002, 409 s.). Presentation av en metodologi för avvägning mellan allmänna och enskilda intressen inom ramen för byggnadslagstiftningen.

Rättslig integration och pluralism. Nordisk rättskultur i omvand-

ling. Rättshistoriskt seminarium för yngre nordiska forskare med anledning av professor Kjell Å. Modéers sextioårsdag, Lund 11–13 februari 2001 (Institutet för rätts-historisk forskning 2001, 216 s.). Presentation av ett tiotal forskningsprojekt.

Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer (Ds 2001:73, 203 s.). Förslag till ändringar i lagen om besöksförbud, rättegångs- och äktenskapsbalkarna samt lagen om sambors gemensamma hem.

Göran Regner

JOHANNA SCHIRATZKI, Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige — en rättsvetenskaplig undersökning, Juridiska fakulteten, Skriftserien nr 63, Jure AB, Stockholm, 2000, 210 s.

Inledning

Johanna Schiratzkis monografi, *Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige*,¹ utgör en studie av implementeringen av barnkonventionens bestämmelse om barnets bästa på ett antal rättsområden, där barn med anknytning till en annan rättsordning berörs. Ämnet för studien är mycket intressant och har hög aktualitet, eftersom en ökad migration medför att de frågor som berörs i undersökningen blir alltmer centrala. Det problemområde som studerats har heller aldrig varit föremål för någon mer ingående rättsvetenskaplig studie i Sverige. Boken tillför därför ny och värdefull kunskap.

Undersökningen berör ett flertal civil- och offentligrättsliga rättsområden, t.ex. familjerätt, socialrätt, straffrätt, utlänningsrätt och regler om medborgarskap. Jag har i denna anmälan valt att särskilt behandla det avsnitt i boken som rör utlänningsrätt, eftersom det

tangerar mitt eget forskningsområde, om barn i utlänningsärenden.²

Undersökningens syfte, metod och huvudsakliga resultat

Undersökningens syfte är att "inventera de regler i svensk barnrätt som särskilt berör barn som har anknytning till utländska rättsordningar genom födsel eller medborgarskap" (s. 15). Ett annat syfte med studien är att "diskutera hur principen om barnets bästa påverkar rätten" (s. 16). Att barnets bästa skall beaktas betyder, enligt författaren, att en i princip öppen bedömning av barnets situation skall göras och att den bästa möjliga lösningen för barnet skall eftersträvas i varje enskilt fall. "En viktig del av studien är att undersöka om

¹ En anmälan av boken har även gjorts av Annika Lagerqvist Veloz Roca i FT 2000, s. 77–80.

² Forskningsprojektet har arbetsnamnet *Barn i utlänningsärenden. Om ett barnperspektiv i asyl- och tillståndsprocesserna*. Ansvarig för projektet är professor Anna Hollander. Projektet ingår i nätverket Barn som aktörer och finansieras av Riksbankens Jubileumsfond. Arbetet skall utmynna i en doktorsavhandling.

barnets bästa tillämpas på detta vis. En annan aspekt av undersökningen är att se hur sambandet mellan barns och föräldrars rättigheter är utformat och hur dessa rättigheter förhåller sig till barnets bästa.” (Ib.)

Arbetet rör sig, enligt författaren, på olika rättsliga nivåer. En *vertikal nivå*, där förhållandet mellan internationella konventioner och nationell svensk rätt undersöks, och en *horisontell nivå*,³ där sambandet mellan skilda svenska civil- och offentligrättsliga rättsområden analyseras. Syftet med inventeringen anges vara att undersöka vilka oklarheter och motstridigheter som finns mellan dessa nivåer. Särskilt uppmärksammas i vilken omfattning oklarheter och motstridigheter leder till att barn med anknytning till utländska rättsordningar behandlas annorlunda än andra barn.

Undersökningen genomförs, enligt författaren, med rättsvetenskaplig metod och avser att besvara frågor om gällande rätt. Längre fram i metodbeskrivningen framgår det att författaren också använder material som inte räknas till de bindande rättskällorna, såsom avgöranden från underrätt och intervjuer, men hon understryker här att utgångspunkten för studien är de traditionella rättskällornas innehåll och att annat material i första hand används när ”rättskällorna tiger still” (s. 20).

I kapitlet om barnets bästa och uppehållstillstånd, beskrivs det närmare syftet med en empirisk undersökning av utlänningsärenden. Syftet är att ”få en mer fullständig bild av tolkningen av barnets bästa” (s. 73). Enligt författaren borde

tillämpningen på ett så mångfacetterat rättsområde som utlänningsrätten ge upphov till ”nya” tolkningar. Detta uppfattar jag som en fråga om myndigheternas följsamhet, dvs. om man avviker från de tolkningar av lagen som framgår av de praxisbildande besluten. Det framgår emellertid att författaren i begreppet ”nya tolkningar” också innefattar frågan om man i myndighetspraxis har gått utanför de ramar som ställts upp i lagens förarbeten.

Bedömningen av det enskilda barnets bästa bygger huvudsakligen på empiriska uppgifter om barnets fysiska, psykiska och sociala situation, dvs. kunskaper från andra discipliner (t.ex. sakkunnigttranden om psykisk hälsa, suicidrisk etc.). *Beslutet om uppehållstillstånd* innefattar emellertid också en intresseavvägning. I förarbetena⁴ till den aktuella bestämmelsen erinras om att den grundläggande avvägningen mellan olika intressen sker i lagstiftningsarbetet genom riksdagens beslut. Enligt regeringen måste emellertid en avvägning, på denna grund, göras i det enskilda ärendet för varje barn som berörs av beslutet. Någon *närmare* vägledning om hur bestämmelsen om barnets bästa skall bedömas eller vägas mot andra intressen i det enskilda fallet ges inte i förarbetena. Den praxis som finns på området har också ett begränsat praxisbildande värde.⁵ I de fall där uppehållstillstånd bevil-

⁴ Prop. 1996/97:25, *Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv*, s. 248. Se även s. 228.

⁵ Se även P-E Nilsson, i Diesen m.fl., *Bevis 2. Prövning av flyktingärenden*, Norstedts Juridik AB, Stockholm 1998, s. 21 f. Rättssäkerheten i den nuvarande handläggningen av utlänningsärenden har varit ifrågasatt och en översyn pågår för närvarande, se Ds 2000:45, *En specialdomstol för utlänningsärenden* samt NIPU:s förslag i SOU 1999:16, *Ökad rättssäkerhet i asylärenden*. Se även bet. 2001/02:SfU2, Anslag om utgiftsområde 8, Invandrare och flyktingar, s. 30 f.

³ Jfr Håkan Hydéns användning av begreppet kausalvetenskaplig (horisontell) dimension i *Rättssociologi som rättsvetenskap*, Lund Studies in Sociology of Law 3, Sociologiska institutionen, Lund 1998, s. 32 ff.

jats barnfamiljer av humanitära skäl så beror det ofta på en sammanvägning av olika omständigheter, där de olika omständigheternas större eller mindre betydelse för beslutet sällan anges. Den rättsvetenskapliga litteraturen på området är dessutom ytterst begränsad.

Rättens innehåll påverkar valet av metod. Inledningsvis anges också, som framgått, att annat material än de som räknas till de bindande rättskällorna i första hand används "när lagen tiger still", men syftet borde i sådant fall *inte i första hand* vara att upptäcka avvikelser ifrån lagstiftning och praxisbildande beslut ("nya tolkningar"). I de fall där rätten saknar ett närmare normativt innehåll brukar det främsta syftet med en undersökning av ett omfattande empiriskt material vara att man vill upptäcka mönster, när det gäller den reella tillämpningen.⁶ Detta tycks också ha varit ett viktigt syfte, även om det inte direkt anges. I de avseenden där det finns tydliga förarbetsuttalanden eller en klar praxis, kan syftet däremot vara att uppmärksamma om myndigheterna följer dessa.

Tillvägagångssättet vid den empiriska undersökningen beskrivs endast kort, men det förefaller uppfylla de metodologiska krav som kan ställas på en undersökning av detta slag. Författaren är dock otydlig på en punkt. Det framgår inte om det är en totalundersökning eller en urvalsundersökning. I en fotnot uppges att antalet beslut som fattades med liten nämnd⁷ rörande barn 1997/98 var 467. Av sammanhanget, och efter

⁶ Om empirianvändning vid ramlagstiftning, se t.ex. H. Hydén, a.a. s. 36 f. samt C. Sandgren i JT 1995–96, s. 742. Se även A. Christensen, om normativa grundmönster i TfR 1996 s. 519–574.

⁷ Nämnden består i dessa fall av en ordförande och två lekmannaedamöter.

lite räknearbete, kan läsaren sluta sig till att denna uppgift inte avser hela populationen av barnärenden rörande uppehållstillstånd som beslutats med liten nämnd under dessa år, utan de ärenden där barnets bästa åberopats. Som jag uppfattar det har författaren gjort en totalundersökning av de ärenden där barnets bästa åberopats och där beslut fattats under angivna år. Av fotnoten framgår det dock att ansökningar rörande anknytning från hemlandet inte omfattas av undersökningen.⁸ Även om inget sägs om övriga ansökningar där ansökan enligt huvudregeln skall sökas före inresan till Sverige, t.ex. ärenden om uppehållstillstånd på grund av studier eller arbete, kan man nog inte dra slutsatsen att dessa ingår i studien. Det tycks istället som att avgränsningarna inneburit att flera av de ärendetyper som handläggs i tillståndsprocesserna faller utanför undersökningen (dessa inrymmer emellertid en särskild problematik när det gäller barnets bästa och föräldrars rättigheter, vilket jag återkommer till). De ärenden som författaren behandlar avser således främst asylärenden och ärenden rörande humanitära skäl samt vissa anknytningar. Vid sammanställningen av materialet har författaren integrerat empirin med rättsdogmatiken. Jag tycker att det är bra, men det är ibland inte helt klart när författaren rör sig mellan de olika kunskapsområdena; det anges t.ex. inte alltid om referatet avser ett praxisbildande avgörande eller annat material.

⁸ Enligt huvudregeln skall uppehållstillstånd sökas från hemlandet. I undantagsfall, exempelvis om det föreligger ett skyddsbehov, humanitära skäl eller synnerliga skäl, eller i vissa anknytningsärenden där sökanden har stark anknytning till en person i Sverige och "det inte skäligen kan krävas att utläningen återvändar [...]" kan dock ansökan ges in i Sverige (2:5 Util).

Enligt författaren är barnets bästa inte en faktor som påverkar bedömningen av ett barns skäl för asyl, med undantag av flickors risk för könsstympning. Barnets bästa får i stället främst betydelse för bedömningen av om uppehållstillstånd skall beviljas på humanitära grunder, där något lägre krav ställs på de humanitära skälens tyngd. Användningen av barnets bästa skiljer sig i utlänningsärenden delvis från användningen av barnets bästa inom andra rättsområden. Den kanske tydligaste skillnaden är att det vanligen är hela familjer som åberopar barnets bästa. Betoningen av barnets bästa har, enligt författaren, medfört att barn inte längre är helt beroende av utgången i föräldrarnas ärenden. I stället har föräldrarna i ökad utsträckning blivit beroende av barnens skäl. Författaren konstaterar vidare att barnets bästa inte används som ett öppet koncept vid tillämpningen av utlänningslagen, utan att de riktlinjer som ges i lag och förarbeten följs. Enligt författaren innebär myndigheternas följsamhet att rättssäkerhetskriterier, såsom likhet inför lagen och förutsägbarhet, inte äventyras. Hon ifrågasätter samtidigt om en helhetsbedömning av det enskilda barnets situation verkligen görs.

När det gäller asylprövningen kommer författaren vidare till slutsatsen att "barnets bästa inte skall påverka bedömningen av politiska skäl för asyl och inte heller den reglerade invandringens omfattning" (s. 91). Jag är inte övertygad om att slutsatsen är helt riktig, men som författaren också konstaterar ges det i förarbetena inte några närmare anvisningar om hur barnets bästa skall påverka bedömningen av asylskälen. Det framgår dock av förarbetena att *alla ärendetyper* omfattas av bestämmelsen samt att en sådan bestämmelse får en reell innebörd både vid bedömningen av

om humanitära skäl för uppehållstillstånd finns "liksom i hela asylprocessen".⁹ Att barn kan ha egna asylskäl är emellertid klart. I det undersökta materialet fanns det dock inte något beslut där barnens skäl medfört att barnet och dess familj bedömts vara flyktingar. Däremot har barns psykiska reaktion ansetts styrka trovärdigheten och tyngden i de skäl som föräldrarna angett. Barn har också på grund av egna skäl fått rätt till uppehållstillstånd som (övrig) skyddsbehövande.¹⁰ I de fall där ett barns skäl för asyl inte bedöms som tillräckliga ligger det, enligt författaren, nära till hands att tro att man anser att barnets grundläggande behov kan tillgodoses i hemlandet. Denna slutsats kan ifrågasättas, eftersom man i samma ärende — vid bedömningen av humanitära skäl — förefaller kunna vara av motsatt uppfattning.¹¹ Det ligger kanske närmare till hands att tro att man normalt inte gör någon bedömning av barnets bästa inom ramen för asylprövningen, utan först när asylskälen bedömts otillräckliga.

Slutsatsen att barnets bästa främst beaktas inom ramen för humanitära skäl är intressant. Redan innan bestämmelsen infördes togs, i fall där barn var berörda, hänsyn till barn, på så sätt att det

⁹ A. prop. s. 248. Jfr även bet. 1996/97: SfU5, Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv, s. 92.

¹⁰ Författaren använder begreppet skyddsbehövande för dem som omfattas av bestämmelsen om "skyddsbehövande i övrigt" i 3:3 UtL, vilket är förvirrande eftersom begreppet skyddsbehövande innefattar såväl denna kategori som den som är flykting, enligt 3:2 UtL. Ansökan handläggs i båda fallen som en asylsökare (3:1 UtL).

¹¹ Se s. 180, där det anges att "Endast om de asylsökande barnens bästa i inskränkt bemärkelse, dvs. barnets basala behov och rättigheter, är hotat tillåter denna prioritering att ett barn ges uppehållstillstånd på politisk eller humanitär grund".

krävdes humanitära skäl av något mindre tyngd än när det enbart gällde vuxna.¹² Det är därför tveksamt om bestämmelsen inneburit någon större förändring av tillämpningen i barnärenden. Att bestämmelsen om barnets bästa fått liten praktisk betydelse i övriga ärendetyper¹³ som handläggs inom tillståndsprocesserna hänger, enligt min mening, samman med den sociala konstruktionen av barnets bästa. Lagstiftningen vilar på vissa antaganden om barn och föräldrar, t.ex. att barn behöver skyddas och att föräldrarna vanligtvis bäst kan avgöra och tillvarata sina barns intressen. Vuxnas rätt att flytta och ta sina barn med sig (när de har vårdnaden om dem), utgör en annan viktig utgångspunkt för prövningen. Prövningen om uppehållstillstånd innebär samtidigt att olika intressen, rättsregler och principer kommer i konflikt med varandra. Det är emellertid inte bara de riktlinjer som framgår av förarbeten och praxis som hindrar en helhetsbedömning av det enskilda barnets situation. Bedömningen av barnets bästa styrs också av dolda premisser. Utredningen om barn är, som framgått, grundläggande för bedömningen av barnets bästa. Barn är dock i stor utsträckning beroende av föräldrarnas vilja eller förmåga att lyfta fram barnet i processen. Dessa frågor, om barnet som subjekt i förhållande till föräldrarna, hade varit viktiga att belysa, mot bakgrund av syftet ”att se hur sambandet mellan

barns och föräldrars rättigheter är utformat och hur dessa rättigheter förhåller sig till barnets bästa”. Undersökningens avgränsning till bestämmelsen om barnets bästa, och ärenden där denna åberopats, är därmed också problematisk; i de fall där det finns intresse motsättningar mellan barn och föräldrar kan man kanske inte räkna med att någon åberopar barnets bästa. Bestämmelsen kan således inte ses isolerad från utredningen om barn och den sociala kontexten.

Några sammanfattande synpunkter

De syften som författaren uppgett kan struktureras i tre övergripande kunskapsintressen. Det första kunskapsintresset är rättsdogmatiskt, det andra empiriskt, och det tredje, hur barnets bästa förhåller sig till barns respektive föräldrars rättigheter, kanske bäst kan betecknas som ett teoretiskt perspektiv.

Det rättsdogmatiska kunskapsintresset är — som jag förstår det — dels deskriptivt, (att fastställa vad som brukar benämnas gällande rätt), dels normativt (att identifiera oklarheter och motstridigheter). Det empiriska kunskapsintresset utgörs av frågan om myndigheternas följsamhet, dvs. om man i den praktiska tillämpningen (i ett enskilt ärende) följer de riktlinjer som ges i förarbeten och praxis. Här används en juridisk argumentationsanalys. Till detta kunskapsintresse kan också föras frågan om det finns några mönster, när det gäller den reella tillämpningen. Den, i min mening, viktigaste slutsatsen av undersökningen, att barnets bästa främst beaktas inom ramen för prövningen av humanitära skäl, utgör ett sådant mönster. Även om man kan upptäcka detta redan vid en undersökning av de praxisbildande besluten, är slutsatsen svar på en empirisk fråga. Juridikens verktyg, den juridiska argumentationsana-

¹² SOU 1996:115, *Barnkonventionen och utlänningslagen* s. 67. Där refereras till en praxisgenomgång som chefsrådmannen Barbro Thorblad gjort, på uppdrag av Flyktingpolitiska kommittén.

¹³ De ärenden som avses är främst s.k. snabba anknytningar och ärenden med anledning av ändring i vårdnad/bonde samt ärenden där barnet är medsökande till en förälder som söker uppehållstillstånd på grund av studier, arbete eller tidigare vistelse i Sverige.

lysen, är därför inte användbar vid denna analys. Inte heller när det gäller det teoretiska perspektivet är juridikens analysredskap användbart. Forskarens perspektiv eller vetenskapssyn är av stor betydelse vid analysen av materialet — och därmed också för kunskapsbildningen. Det framgår dock inte klart vilka vetenskapsteoretiska utgångspunkter författaren har.

Det finns inte så mycket att invända mot undersökningens syften. Enligt min mening är även de frågor som inte ingår i ett snävt rättsdogmatiskt paradigm intressanta för rättsvetenskapen.¹⁴ Några synpunkter kan dock anläggas på ämnesavgränsningen. Undersökningen rör sig, som framgått, på olika rättsliga nivåer, en vertikal och en horisontell nivå, där den horisontella nivån omfattar ett flertal rättsområden. Användningen av empiriskt material tillför undersökningen ytterligare en dimension.¹⁵ Till detta skall även läggas det teoretiska perspektivet. Att undersökningen är så vittomfattande medför svårigheter vid analysen av materialet. Någon mer ingående analys av förarbeten och praxis görs inte. När det gäller de praxisbildande besluten saknas exempelvis en diskussion om det praxisbildande värdet, vilket hade varit motiverat i flera fall. Det teoretiska perspektivet kunde också ha fått genomsyra analysen av materialet i större utsträckning än som nu görs, t.ex. problematiserar författaren i mycket liten utsträckning de föreställningar om familjen och dolda premisser som lagstiftning och tillämpning bygger på.

Sammanfattningsvis kan sägas att Johanna Schiratzki funnit ett

intressant ämne för sin studie. Undersökningen omfattar ett flertal disparata och emellanåt svår-tillgängliga rättsområden, och den innefattar också svåra teoretiska problemställningar. Den forskningsuppgift som författaren tagit sig an är därför beundransvärd. Den breda ansatsen innebär emellertid problem, när det gäller analysen av materialet. Det kan därför diskuteras om syftet varit alltför omfattande. Bokens karaktär av översikt innebär samtidigt att den kan komma till praktisk användning, exempelvis vid undervisning. Den kan också fungera som utgångspunkt för fördjupade studier, i forsknings- eller lagstiftningssammanhang.

Eva Nilsson

¹⁴ Se även A. Singer, *Föräldraskap i rättslig belysning*, Iustus förlag AB, Uppsala 2000, s. 38 ff. samt där anförda källor, om rättsvetenskapens uppgifter på familjerättens område.

¹⁵ Se not 3.